

De Mayakalender

Door: Robert Tetteroo, verschenen in Elf Fantasy Magazine feb-mrt 2006

23 december 2012: De klok tikt

Het Romeinse Rijk raakt in verval en Europa glijdt langzaam af naar de Donkere Middeleeuwen. Ondertussen bloeit in de Mexicaanse jungle een even indrukwekkende als mysterieuze beschaving op. De Maya's bouwen steden vol paleizen, piramiden en tempels en beitelen sinistere afbeeldingen in de muren. Van 200 tot 900 na Christus verwerft deze geheimzinnige indianenstam unieke kennis in de astronomie, wiskunde, architectuur en beeldhouwkunst. Dan volgt een van de grootste raadsels in de geschiedenis van de Maya's: op hun culturele hoogtepunt laten ze hun indrukwekkende steden achter en stichten honderden kilometers verder langzaam een nieuw rijk. Voordat deze beschaving een hoogtepunt bereikt, wordt ze begin zestiende eeuw letterlijk en figuurlijk door de Spaanse Conquistadores onthoofd. Binnen enkele generaties verovert de oprukkende jungle de steden en vervagen de herinneringen aan de Maya's.

De cultuur van de Maya's wordt pas zeer laat door archeologen ontdekt. Niemand vermoedt iets te vinden in de jungle en de ontoegankelijkheid van het gebied schrikt onderzoekers af. De Amerikaanse avonturier John Lloyd Stephens laat zich echter niet weerhouden. Hij leest een aantal recente verslagen van landmeters waarin sprake is van oude ruïnes in de Midden-Amerikaanse regenwouden. Samen met tekenaar Frederik Catherwood gaat hij in 1839 op zoek naar de geheimzinnige tempels en piramiden die verborgen zouden liggen in het oerwoud. De expeditie verloopt stroef door tal van moeilijkheden. Het is de tijd van Mexicaanse bandieten en operettegeneraals en de twee vrienden moeten regelmatig de wapens trekken of door list en bedrog hun levens zeker stellen.

De Groene Hel

Wanneer de roerige 'beschaafde' wereld achter hen ligt, dient zich de grootste beproeving aan: de Groene Hel... Nog even vijandig als in de tijd van de eerste Spanjaarden, worstelen de twee gelukszoekers zich door de jungle. "Dit klimaat verteert de krachten van de mannen", schreef een Spaanse voorganger. De broeiende hitte, giftige insecten, ezels die tot hun buik in de modder zakken, terugzwiepende takken en ondoordringbaar struikgewas maken de tocht ondraaglijk. Stephens schrijft in zijn journal dat hij nauwelijks meer verwacht ook maar een enkele steen te vinden in dit godverlaten oord. Maar volharding wint van de wanhoop en uiteindelijk noteert Stephens historische woorden in zijn journal. "(...) de stad van ruïnes lag voor ons als een bootje dat midden op zee te pletter was geslagen; de masten verloren, de naam verdwenen, de bemanning ten onder gegaan, en niemand weet te vertellen waar het vandaan kwam, wie de eigenaar was, hoe lang de reis geduurd had en wat de reden van de ondergang was."

Atlantis ontdekt?

Stenen ruïnes zijn overgroeid met lianen en brede trappen verdwijnen in de duisternis van het hoogste boomloof. Stèles (grafstenen) en zuilen vertonen - nadat de luchtwortels verwijderd zijn - glyphen die volgens Stephens "(...) smaakvoller van uitvoering zijn dan de Egyptenaren." Om indruk op de lokale indianen te maken, hijst Stephens zich

in een grotesk diplomatenuniform. Met witte pantalon, gouden knopen, panamahoed en geruit hemd informeert hij bij een hoofdman en koopt tot zijn eigen verbazing voor slechts vijftig dollar de stad, waarvan later blijkt dat het Copan is. Het grote werk kan beginnen en stukje bij beetje begint de blootlegging van een vergeten beschaving. In 1842 verschijnt Stephens boek, gevolgd door een folio met prachtige tekeningen van Catherwood. Deskundigen reageren met ongeloof en al gauw gonzen de wildste veronderstellingen door de archeologische wereld. Dit volk moet uit de Oude Wereld stammen; Egyptenaren, of een verloren stam van Israël. Sommigen speculeren zelfs serieus over de ontdekking van het legendarische Atlantis.

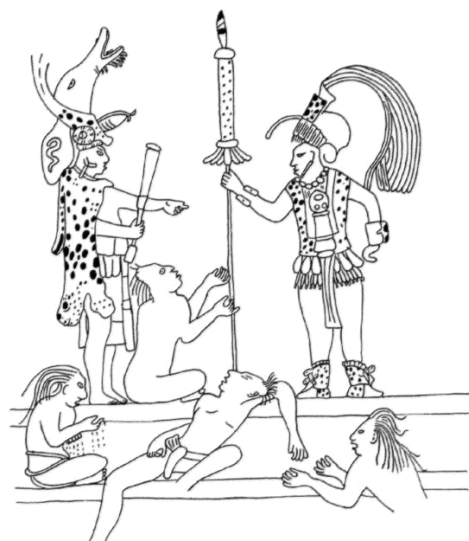
De vernietiging van de Mayacultuur

In de jaren na Stephens ontdekkingen worden oude journalen van de Conquistadores erop nageslagen. In Spaanse bibliotheken ontdekt men al gauw waarom er zo weinig bekend is van de grote indianenculturen. In het bloedspoor van de Spaanse plundersaars volgde de katholieke geestelijkheid die zich in het oord van de duivel waande. Om de kerstening te bevorderen besluit de Kerk tot een massale vernietiging van alles wat te maken heeft met de heidense tradities van de indianen. Bisschop Diego De Landa geeft op het plein van Pueblo de Mani bevel tot vernietiging van alle

Mayakunstenwerken in die stad. Duizenden boekrollen, beelden, bewerkte vazen en religieuze voorwerpen worden gebroken en in het vuur geworpen. Een Spaanse schrijver vermeldde naïef dat "(...)de indianen die getuige waren van de vernietiging, het uitschreeuwden van woede." Op de gesloopte tempels worden vervolgens kerken gebouwd. Slechts een handvol originele Mayateksten ontsnapt aan de brandstapels. De Dresden Codex, een religieus werk waarin duizenden afbeeldingen, figuren en numerieke notaties staan, wordt door Ernst Forsteman in de bibliotheek van Dresden gevonden. Deze heilige almanak van geluks- en ongeluksdagen, staat vol met tabellen over de omloop van Venus (met slechts een fout van veertien seconden per jaar!), voorspellingen van zons- en maansverduisteringen en waarschuwingen voor rampspoed als ziekten en droogten. De geniale Forsteman ontcijferde als een ware leunstoelarcheoloog veel van de herhalende getallenreeksen en ontdekte dat de Maya's een uiterst nauwkeurige kalender gebruikten. In 1863 vond een Franse antiquair een ander boek, geschreven door de eerder genoemde Diego de Landa. Deze bisschop noteerde uitvoerige gesprekken met een overlevende Mayavorst en leverde ironisch genoeg de sleutel voor dat wat hij zo graag wilde vermijden: de ontcijfering van het 'duivelse' Mayaschrift, hun kalender en hun religie.

Tempel van het Kruis

De demonische koppen op de monumenten blijken niet langer versierselen, maar kalenderdata te zijn. De data duiden op de oprichting van een monument of van een gebeurtenis die op het monument beschreven of uitgebeeld staat. Slechts een selecte groep van Maya-edelen en priesters beheersten de kennis van het schrift, waardoor ze de inscripties op de tempels en paleizen van hun voorgangers begrepen en in staat waren tot het voorspellen en berekenen van astronomische verschijnselen. Met regelmatige tussenpozen van vijf, tien en twintig jaar werden nieuwe monumenten opgericht of nieuwe mantels over bestaande gebouwen aangelegd. Vrijwel alles lijkt in het teken te staan van de kalender. De trap van de zonnetempel telt bijvoorbeeld 365 treden en illustreert het aantal dagen van de omloop van de aarde rond de zon. Sebastiaan Roeling, een Mayadeskundige, schrijft in zijn boek Terugblik op een Wereldtijdperk: "Toen ik in Palenque

was om de ruïnes te onderzoeken, viel het mij op dat ik tweeënzeventig treden moest beklimmen om de Tempel van het Kruis te bereiken. Astronomie is toevallig een hobby van mij. (...) Typerend is dat er tweeënzeventig jaar nodig is voor de zon om een verschuiving van één graad in de precessie over de ecliptica te voltooien. Ik tel dus altijd alle treden van de oude ruïnes die ik beklim."

De Tzolkin- en de Haab-kalender

Tijd was dus een obsessie voor de Maya's. Astronomische observaties stonden aan de basis van de verschillende kalenders die in de Mayareligie van ongekend belang waren. Hierdoor ontwikkelde ook de wiskunde zich tot een hoog niveau en ontdekten de Maya's nog eerder dan volkeren in de Oude Wereld het getal nul. "Een rekenfout was hier ketterij!", riep schrijver en reiziger Graham Greene in de vorige eeuw uit. De oudste en meest belangrijke kalender was de rituele kalender van tweehonderdzesentwintig dagen die men tegenwoordig de Tzolkin-kalender noemt, ofwel het Korte Jaar. Deze kalender telt twintig periodes van elk dertien dagen, uitgebeeld door tamelijk gruwelijke naar links kijkende hoofden. Het Tzolkin-jaar van tweehonderdzesentwintig dagen wordt nog steeds gebruikt door sommige Mayagemeenschappen in de hooglanden. Daarnaast maakten de Maya's gebruik van de Haab-kalender, ook wel het Vage Jaar genoemd, dat net als onze tijdrekening overeenkomt met 365 dagen. Het bestond uit achttien maanden van twintig dagen – de Maya's rekenden met een twintigtalig stelsel – ofwel driehonderdzesentwintig dagen in totaal. Elke eerste dag van de maand kreeg een patroongod die de komende negentien dagen zou heersen en het leven van de Maya's zou beïnvloeden. De resterende vijf dagen werden beschouwd als ongeluksdagen. In Chamula, Mexico, viert men op deze dagen nog steeds carnaval.

De Kalenderronde en de Lange Telling

De Tzolkin- en Haab-kalender vormden tezamen de Kalenderronde. De twee kalenders draaiden als een soort tandwielen in elkaar waardoor een cyclus van 18.980 dagen, een periode van exact tweeënvijftig jaar, ontstond, waarbij elke dag een unieke naam had. Om een onderscheid te maken in de terugkerende tijdperken van tweeënvijftig jaar, creëerden de Maya's een derde kalender die nu bekendstaat als de Lange Telling. Hiermee dateerden de Maya's mythologische gebeurtenissen die tot duizenden jaren teruggingen. In een stèle in Quirigua (Guatemala) werd in het jaar

766 een mythologische datum in steen gegraveerd die meer dan 400 miljoen jaar teruggrijpt in de tijd! De kalenderdata stonden gegraveerd op talloze zuilen, friezen en treden van tempels en paleizen. Met al deze data konden de wetenschappers precies uitrekenen hoe oud de bouwwerken ten opzichte van elkaar waren, maar het duurde vele jaren voordat deze data in de juiste verhouding tot onze moderne kalender gebracht konden worden. Het gaat te ver om dit moeizame proces hier te beschrijven, maar tegenwoordig zijn de data van de Mayakalender met een vaste formule terug te rekenen naar onze tijdrekening. Zo weten we nu dat de Mayakalender een begindatum had, 4 ahua 8 cumhu, die overeenkomt met onze datum van 11 augustus 3114 voor Christus.

Doemdatum: 21 december 2012?

De Maya's als bevolkingsgroep zijn nooit verdwenen, ondanks de ondergang van hun beschaving. Als directe afstammelingen leven ze nog steeds in hetzelfde gebied, spreken dezelfde taal en hebben ondanks de kerstening veel van hun oorspronkelijke gebruiken en tradities bewaard. De laatste tijd staan ze weer volop in de belangstelling, voornamelijk vanwege hun kalender. De Lange Telling was gebaseerd op zeer lange periodes en stond hoogstwaarschijnlijk in verband met de precessiebeweging van de Aarde, die bijna 26.000 jaar duurt. De vermelde begindatum van 11 augustus 3114 voor Christus heeft ook een einddatum, namelijk 21 december 2012. Deze periode van meer dan 5100 jaar staat bekend als het Vierde Tijdperk. Volgens schrijver en onderzoeker John Major Jenkins, zouden de Maya's een volledige stad – Izapa – aan deze decemberdatum hebben gewijd. Op deze dag vindt tevens een bijzondere hemelse conjunctie plaats en staan de zon, de ecliptica en het centrum van de Melkweg op een exacte lijn en springt de Lange Telling van de Maya's weer op nul. Het jaar 2012 is niet ver meer van ons verwijderd en wie op het internet zoekt, vindt

tallose websites met de wildste scenario's over wat ons die dag te wachten staat. Volgens sommige onheilsprofeeten keren de polen van de aarde op deze dag om, vindt het armageddon uiteindelijk plaats of wordt de wereld wedergeboren. Volgens de Maya's bevinden we ons momenteel in een overgangsfase van het vierde naar het vijfde tijdperk. Een periode van 'schoonmaken en opruimen' ter voorbereiding van een nieuwe tijd. In hun kalender komen datums voor van ver na 2012 en we kunnen dus vaststellen dat de wereld niet ophoudt te bestaan. De uitvinders

van de kalender menen dat deze dag de start is van een nieuwe en bewustere wereld, waarin de mensen de wereld op een andere manier zullen inrichten. In tegenstelling tot de begindatum is de einddatum (21-12-2012) nooit teruggevonden op een Mayamonument. Deze kon door de Lange Telling echter wel berekend worden en was zonder meer bekend bij de Maya's. Het beste is het decembernummer van Elf Fantasy Magazine in 2012 in de gaten te houden, waarin we zeker verslag zullen doen van nieuwe ontwikkelingen...

Geboortenamen

Volgens de overlevering zou de duur van het Tzolkin-jaar, 260 dagen, zijn oorsprong vinden in de duur van een zwangerschap. Dit is zeer aannemelijk, want pasgeborenen kregen de naam van de geboortedag mee, bijvoorbeeld Zeven Ahau, en stonden een leven lang onder de invloed van de bijbehorende god. Een priester voorspelde met zijn kennis uit boeken en wat hij in de sterren kon lezen de toekomst van het kind. Pas wanneer het kind volwassen werd, kon het een extra naam kiezen met een meer persoonlijk karakter, bijvoorbeeld 'kom' (kort) of 'chicchan' (klein) als de Maya klein van stuk was. Pas na het huwelijk werd de naam uitgebreid of vervangen door familienamen.

Schrift

Het Mayaschrift bestaat uit ongeveer 800 glyphen en ongeveer 90 procent is inmiddels vertaald. In 1959 deed een Russische onderzoekster een doorbraak in de ontcijfering van het Mayaschrift. Aanvankelijk dacht men dat de afbeeldingen slechts priesters en goden afbeelden met bijbehorende data. Maar na een zorgvuldig onderzoek over langere perioden zag ze bepaalde pictogrammen terugkeren en ontdekte bijvoorbeeld dat een kikker 'geboorte' betekende. Vele glyphen zijn inmiddels verklaard en men kan historische gebeurtenissen 'lezen', waarbij de ingebeitelde datum aangeeft wanneer de gebeurtenis plaatsvond.

Raadselachtige verdwijning

Een van de grootste raadsels van de Maya's is het feit dat in een korte periode in de negende eeuw alle steden van het Klassieke Rijk verlaten werden. Archeologen dachten aan aardbevingen, epidemieën, revolutie en oorlogen, maar geen van deze scenario's kon met bewijzen gestaafd worden. De meest geaccepteerde theorie is dat door de primitieve landbouw – de Maya's kenden de ploeg en het wiel niet en gebruikten geen lastdieren – de boeren steeds verder van de steden werkten en uiteindelijk werd iedereen gedwongen te vertrekken, het voedsel achterna. Dick Gill, een voormalige bankier, stelt vanaf 1968 zijn leven in het teken van dit raadsel en volgt zijn intuïtie dat de archeologen iets over het hoofd hebben gezien. Na een studie archeologie en klimatologie trekt hij naar Yucatan en ontdekt bewijzen voor een massale sterfte en menselijke offers onder de Maya's in de negende eeuw. Hoewel de stad Tikal midden in het regenwoud ligt, vermoedt Gill dat de Maya's getroffen zijn door enorme droogte: "Ik begrijp dat veel collega's er moeite mee hebben dat de Maya's misschien te kampen hadden met droogte. We zijn hier in Tikal, midden in de jungle. Er vliegen papegaaien rond, toekans. Er groeien klimplanten op de bomen. Het regent aldoor vandaag. En dan wil je iemand doen geloven dat hier een ernstige droogte heeft geheerst. Dat een volledige beschaving daaraan te gronde ging. Dat is moeilijk te geloven. Alles spreekt tegen."

Gill ontdekt tijdens zijn bezoek aan Tikal dat het stadsplan gebaseerd is op het verzamelen van regenwater in enorme ondergrondse reservoirs. Om zijn theorie te onderbouwen, bestudeert Gill tijdens

van extreme droogte in het gebied van de Maya's. Die ontdekt hij uiteindelijk in de jaren 1902-1903 en in het jaar 1795. Gill: "Droogte is iets heel machtigs. Mensen staan dan machteloos. Ze kunnen niets doen. Je kunt droogte niet voorkomen door beter te regeren. Of door meer religieuze ceremonieën te houden. Of door betere landbouwpraktijken in te voeren. Als droogte toeslaat, treft de mensen geen schuld. Ze kunnen niets doen. Ze zijn slachtoffers, geen aanrichters." Gill bewijst dat extreme koudeperiodes in het noorden leiden tot een verschuiving van de regenzone in het zuiden, weg van de Mayagebieden. Zweden blijkt in de negende eeuw door extreme winters getroffen te zijn en in Groenland vindt hij bewijzen in oeroude ijslagen. Klimatologen vinden in de bodemlaag van Mexicaanse meren monsters van kalk en steenslakken, die bewijzen dat de meren in die tijd droogstonden. Het laatste bewijs is een pictogram dat de Maya's voor droogte gebruikten. De hedendaagse Maya's gebruiken nog steeds tal van rituelen en smeekbedes ter ere van de regengod Chac die vlak voor de regenperiode plaatsvinden. Wellicht een verre herinnering aan de tijd dat droogte hun beschaving op de knieën bracht.

Verslag voor de sterke maag

Bernal Diaz de Castillo schreef hoe 62 van zijn kameraden werden geofferd aan de Azteekse oorlogsgod Huitzilopochtli: "Plotseling weerklonk de trom van Huitzilopochtli opnieuw, begeleid door timbales, sloopstoeters en jachthoorns. Het geheel zorgde voor een toon die tegelijkertijd droef en angstaanjagend was. We keken dus naar de top van de grote tempel waar al dat kabaal vandaan kwam, en we zagen dat de indianen onze kameraden vooruitduwden, ze klappen in het gezicht gaven, ze met stokken sloegen en met geweld naar de offerplaats brachten, tegenover het gebedshuis met daarin hun vervloekte afgoden. We zagen dat bij veel van de Spanjaarden vederbossen op het hoofd waren gezet en dat ze gedwongen werden voor Huitzilopochtli te dansen. Daarna legden zij hen neer op de offerblokken en sneden ze met hun vuurstenen slagersmessen de buik open. Ze rukten daar hun harten uit die nog helemaal bruisten en offerden ze aan de afgodsbeelden. De lijken lieten ze van de trappen rollen door ze naar beneden te schoppen. Daar wachtten indiaanse slagers ze op om de armen en benen af te hakken. Vervolgens werd de huid van de gezichten afgestroopt om tot een lichte leersoort geprepareerd te worden, waarbij ze er op letten de baard intact te houden... De harten en het bloed boden ze aan hun afgoden, maar de rompen gooiden ze voor de leeuwen, tijgers en slangen die ze in hun kuilen hielden... vanuit ons kamp konden we al die wreedheden waarnemen."

Literatuur:

Sebastiaan Roeling - Terugblik op een Wereldtijdperk (www.mayaweb.nl)

Guy en Jean Testas - Conquistadores en Indianen, de verovering van Amerika

C.W. Ceram - Goden, graven en geleerden, het verhaal van de grote ontdekkingen in de archeologie

National Geographic Magazine - Juni 1975